

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Journal EPOCHI [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Том / Volume XXV (2017),
Книжка / Issue 2

ГРЪКОЕЗИЧЕН ТЪРГОВСКИ ТЕФТЕР ОТ АРХИВА НА ТЪРГОВСКА КЪЩА „БРАТЯ РУСОВИЧ“ – С. АРБАНАСИ

Веселин ГОРАНЧЕВ

COMMERCIAL NOTEBOOK IN GREEK FROM THE ARCHIVE BELONGING TO TRADE HOUSE “BROTHERS RUSOVITCH” – ARBANASSI VILLAGE

Veselin GORANCHEV

Abstract: The present study presents a little known Greek-language document from the second half of the XIX century – a commercial notebook from 1878. It was owned by the merchant Cyril Dimitrov Rusovich from Arbanassi, Veliko Tarnovo. It is kept in the State Archive – Veliko Tarnovo as archival unit under number 56 of Fund 963K – “Brothers Rusovich” Trade House - Arbanassi village. The notebook offers the opportunity to trace the business activities of Cyril Rusovic in 1878, his trading partners, as well as the object of his commercial activity. It also provides clear information on the revenues of the shop that was opened in the same year.

Key words: history, economic development, Greek-speaking document, commercial notebook, Arbanassi, Cyril Rusovich.

Тефтерът на арбанашкия търговец Кирил Димитров Русович се съхранява в ДА – Велико Търново като архивна единица под номер 56 на фонд 963К – Търговска къща „Братя Русович“ – село Арбанаси. Той е от групата гръкоезични документи, които заемат сериозна част от същия фонд. Документите от този вид, водени на гръцки език, са по-слабо изследвани в сравнение с тези, които са водени на български език. До известна степен тефтерът дава възможност да се проследи стопанската дейност на Кирил Русович през 1878 г., неговите търговски партньори, както и обекта на търговия. Представя ясна информация за приходите на отворения през същата година дюкян.

Тефтерът представлява тънка продълговата книжка с размери 110 x 270 мм. Вероятно е изработен ръчно в домашни условия. Кориците му са от зелен картон, като към тях е пришито с конец вътрешното тяло, което се състои от 24 листа (48 страници), изработени от бяла, пожълтяла от времето хартия. Девет от страниците не са използвани. Изписан е на гръцки език, като има само един ред, написан на български език със следния текст: „20 марта, брой гр[оша] 60” [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 7].

На корицата има ръкописен текст, който е силно увреден, а част от него е задраскана с няколко вертикални линии. Това, което може да се разчете, е следното:

- на първия ред: „18 май 1877” (18 $\mu\alpha\acute{\iota}\omicron\upsilon$ 1877)
- на втория ред: „давам ...” ($\delta\eta\delta\omicron\upsilon$)
- на третия ред: „за Арбанаси гр[оша] ...” ($\delta\iota\alpha$ $\alpha\lambda\beta\alpha\nu\eta\tau\omicron\chi\omicron\rho\eta$ $\gamma\rho.$...)
- на четвъртия ред: „за 1 килим гр[оша] 40” ($\delta\iota\alpha$ 1 $\kappa\eta\lambda\eta\mu$ $\gamma\rho.$ 40)
- на петия ред: „от ... гр[оша] 420 ($\alpha\pi\acute{o}$... 420 $\gamma\rho.$)

Тефтерът е воден поне от трима души. На базата на други запазени документи от същия фонд категорично може да се твърди, че един от тях е Кирил Русович. Вторият, който е водил тефтера, е един от синовете на Кирил Русович – Константин Русович, записал името си като Костантин (Κοσταντίνος). Това разбираме от текст, намиращ се на първия лист от тефтера, който дава информация

кога и с каква цел е започнато изписването на документа: „Тефтер за дюкяна. 1878. В ден понеделник се разделиха баща ми с господин Гиргица и стоката остана за баща ми и правя този тефтер, за да пиша всяка вечер сумата от чекмеджето и така да бъде. Февруари 6. Аз, господин Костантинос х[аджи] К. Д. Русович, Бала (Μπάλα), арбанасчанин” [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 1]. Същия почерк срещаме и на други страници от документа, факт, който показва, че Константин участва активно във воденето на тефтера. За съжаление, не разполагаме с извори, на базата на които да се установи коя е третата личност, взела участие във воденето на документа.

В края на последния цитат Константин Русович е написал Думата „Бала” (Μπάλα). По същия начин (Бала) или като Балиа (Μπάλια) Кирил Русович изписва името на намиращото се между В. Търново и Русе селище Бяла. Този факт дава основание да допуснем, че тефтерът е надписан в Бяла, от което следва, че дюкянът, за чиито нужди е изготвен, се е намирал в същото населено място. Предположението се подкрепя и от информацията, която съдържа документът. В него четем следното:

*„Покупката на стоки за дюкяна Балиа
1878 година, февруари 7”*

[ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 8, гръб]

На гърба на първия лист с почерка на Константин х[аджи] К.Д. Русович има следната информация: „15 юни 1878, изпратихме за Арбанаси за новия дюкян тези [стоки]: 65 оки фасул, 5 оки ориз, 3 крини ечемик, 52 оки спирт” [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 1, гръб].

В началото на лицевата страна на втория лист от тефтера отново с почерка на Константин х[аджи] К. Д. Русович е изписан следният текст: „В ден понеделник започваме да пишем сумата в чекмеджето, 6 февруари 1878” [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 2]. Под тази информация е направена таблица, която е разграфена вертикално на три части. В първата графа са изписани датите от месеца, във втората – дните от седмицата, а в третата – приходите по дни, като в повечето случаи в края на седмицата дневните доходи се сумират и се получава седмичен приход, който се прибавя към сумата, натрупана от предходните седмици. Тази таблица продължава и на следващите няколко страници и завършва на лицевата страна на лист 4 включително. Същата е продължена на гърба на лист 15 и приключва гърба на лист 16. Най-отгоре в таблицата от лист 1 е изписан месецът, в който е започнало записването на доходите – февруари. Начална дата е 6 февруари, а приходът е 28 гроша. На следващия ден 7 февруари е 72 гроша, на 8 февруари – 1950 гроша, на 9 февруари – 703 гроша, на 10 февруари (петък) – 325 гроша, на 11 февруари (събота) – 2261 гроша и на 12 февруари (неделя) – 430 гроша. Най-отдолу тези ежедневни приходи са сумирани, а общата сума за седмицата е 5 769 гроша. По същия начин е процедирано и при записването на приходите от следващите седмици. Натрупаната сума за втората седмица (от 13 до 19 февруари) е записана като сбор със сумата от първата седмица (6 – 12 февруари – 5769 гр.) и като резултат е записана цифрата 9905 гроша, която е с 10 гроша по-малка от реалната – 9915 гроша, тоест има допусната грешка от 10 гроша при събирането на дневните приходи от втората седмица. За дните от третата седмица (20 – 26 февруари) сумата е 4938 гроша и е прибавена към тази от предходните две седмици, като общият сбор е 14 843 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 2]. По-нататък, с малки изключения, се прилага същата последователност:

– четвърта седмица (27 февр. – 5 март) – записани общо за седмицата – 1870 гр., събрани с натрупаната сума от предишните седмици (14 843 гр.) – записани общо 16 713 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 2];

– пета седмица (6–12 март) – записани общо за седмицата 1215 гр., събрани с натрупаната сума от предишните седмици (16 713 гр.) – записани 17 928 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 2];

– шеста седмица (13 – 19 март) – записани общо за седмицата – 2636 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (17 928 гр.) – записани 20 564 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 2, гръб];

– седма седмица (20 – 26 март) – записани общо за седмицата 2275 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (20 564 гр.) – записани 22 839 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 2, гръб];

– осма седмица (27 март – 2 април) – записани общо за седмицата 1805 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (22 839 гр.) – записани 24 664 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 2, гръб];

- девета седмица (3 – 9 април) – записани общо за седмицата 2130 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (24 664) – записани 26 774 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 2, гръб];
- десета седмица (10 – 16 април) – записани общо за седмицата 1345 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (26 774 гр.) – записани 28 119 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 2, гръб];
- единадесета седмица (17 – 23 април) – записани общо за седмицата 1357 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (28 119 гр.) – записани 29 476 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 2, гръб – л. 3];
- дванадесета седмица (24 – 30 април) – записани общо за седмицата 1948 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (29 476) – записани 31 424 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3];
- тринадесета седмица (1 – 7 май) – при записването и изчисляването на приходите от този период е нарушен следващият дотук принцип. Поотделно са сумирани доходите от първите два дни и следващите пет дни на седмицата. Приходите от понеделник (1 май – 45 гроша) и от вторник (2 май – 465 гроша) са общо 510 гроша, а от сряда (3 май – 180 гр.), четвъртък (4 май – 140 гр.), петък (5 май – 196 гр.), събота (6 май – 150 гр.) и неделя (7 май – 30 гр.) са 696 гроша. Тези две цифри (510 и 696 гр.) са прибавени към сумата от предходните седмици (31 424 гр.), а общата сума е 32 630 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3].
- четиринадесета седмица (8 – 14 май) – записани общо за седмицата 1310 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (32 630 гр.) – записани 33 940 гроша. Срещу датата 11 май, четвъртък, няма регистриран приход, а е написано „празник на Кирил и Методий” (Κυρίλ καὶ Μεθόδιος εορτή) [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3].
- петнадесета седмица (15 – 21 май) – 1079 гр., като за 21 май (неделя) няма регистриран приход. При събирането на седмичната сума с натрупаната от предходните седмици (33 940 гр.) е допусната грешка. Вместо верния резултат, който трябва да е 35 019 гр., е записана сумата от 34 019 гроша, тоест с 1 000 гроша по-малко [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3].
- шестнадесета седмица (22 – 28 май) – вероятно поради факта, че първите четири дни от седмицата са записани на една страница, а последните три дни на следващата страница, приходите са разделени на две части. Общата сума от понеделник до четвъртък, която е 3005 гроша, е събрана с грешния сбор от предходните седмици (34 019 гр.), което прави общо 37 024 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3], а след това е прибавен и доходът от последните три дни, който е 601 гроша. Така натрупаната сума става 37 625 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3 гръб].
- седемнадесета седмица (29 май – 4 юни) – записани общо за седмицата 962 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (37 625 гр.) – записани 38 587 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3 гръб].
- осемнадесета седмица (5 – 11 юни) – записани общо за седмицата 1230 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (38 587 гр.) – записани 39 817 [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3 гръб].
- деветнадесета седмица (12 – 18 юни) – записани общо за седмицата 1087 гроша. При сбора с дохода от предходните седмици (39 817 гр.) е записана сумата от 39 904, вместо 40 904 гроша, като отново е допусната грешка от 1000 гроша. Срещу дата 15 юни (четвъртък) няма регистрирана сума, а е написано „празник на войската” (εορτή του στρατεύμα) [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3 гръб].
- двадесета седмица (19 – 25 юни) – записани общо за седмицата 1213 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (39 904 гр.) – записани 41 117 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3 гръб].
- двадесет и първа седмица (26 юни – 2 юли) – записани общо за седмицата 848 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (41 117 гр.) – записани 41 965 гроша. Срещу дата 29 юни (четвъртък) е записана цифрата 272, след която е задраскана и пренесена на следващата дата 30 юни, а срещу 29 юни е написано „празник на свети Петър” (του ἁγίου πετρο ἡ εορτή) [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3 гръб].

– двадесет и втора седмица (3 – 9 юли) – записани общо за седмицата 553 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (41 965) – записани 42 518 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 3 гръб].

– двадесет и трета седмица (10 – 16 юли) – записани общо за седмицата 655 гр., като отново е допусната грешка. Точната сметка на доходите за седмицата е 654 гроша и 40 пари. Записаната обща сума на приходите (42 518 гр. + 655 гр.) е 43 173 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 4].

– двадесет и четвърта седмица (17 – 23 юли) – записани общо за седмицата 536 гр. Точното пресмятане на дневните приходи показва, че общата сума за седмицата е 526 гроша. Грешната сума от 536 гр. е прибавена към натрупаната от предходните седмици (43 173 гр.) – записани 43 709 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 4].

– двадесет и пета седмица (24 – 31 юли) – 827 гроша. Вероятно с цел приключване на месеца към този отчетен период, който реално е от 24 до 30 юли, е прибавен и последният ден от месеца (31 юли, понеделник). Общият доход от този осемдневен период (827 гр.) е прибавен към натрупаната сума от предходните седмици (43 709 гр.) – записани 44 536 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 4].

– двадесет и шеста седмица – записани общо 505 гроша. Поради гореизложената информация този период, с който започва новият месец август, се състои от шест дни от 1 август (вторник) до 6 август (неделя), а натрупаният доход е 505 гр., събран с натрупаната сума от предходните седмици (44 536 гр.) – записани общо 45 041 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 4].

– двадесет и седма седмица (7 – 13 август) – записани общо за седмицата 628 гр., вместо 618 гр., тоест има грешка от 10 гроша. Записаните общо за седмицата 628 гр., събрани с натрупаната сума от предходните седмици (45 041 гр.) – записани общо 45 669 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 4].

– двадесет и осма седмица (14 – 20 август). Тази седмица също е разделена на два отчетни периода вероятно поради това, че страницата приключва с отчитането на 16 август (сряда). Срещу дата 15 август освен изписаната сума има и бележка „празник [на] Богородица” (υεορτή παναγίας). Общият доход за първите три дни (14, 15 и 16 август) е сумиран отделно и е 128 гроша, които са прибавени към натрупаната от предходните периоди сума (45 669 гр.) – записани общо 45 797 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 4]. Тази сума е пренесена на гърба на лист 15, където продължава отчитането на приходите от дюкяна. Записаният доход за останалите четири дни на същата седмица е 275 гр., но пресмятането показва, че трябва да бъде 280 гроша. Този приход (275 гр.) е прибавен към натрупаната до момента сума (45 797 гр.) и като резултат са записани 46 072 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 15 гръб].

– двадесет и девета седмица (21 – 27 август) – общо записани 331 гр., като точната сума при пресмятането е 331,20 гроша. Този седмичен доход (331 гр.) е прибавен към натрупания до момента приход (46 072 гр.) и е записана общата сума от 46 403 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 15 гръб].

– тридесета седмица (28 август – 3 септември) – общо записани 469 гроша. Отново има неточност в пресмятането. При сбора на приходите по дни се получава цифрата 539. След прибавянето на записания седмичен приход (469 гр.) към натрупаната сума от предходните седмици (46 403 гр.) е изписана сумата 46 872 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 15 гръб].

– тридесет и първа седмица (4 – 10 септември) – записани общо 437 гр., които са прибавени към дохода, натрупан от предходните седмици (46 872 гр.), и като резултат е записана сумата 47 309 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 15 гръб].

– тридесет и втора седмица (11 – 17 септември) – 488 гр., които, събрани с общите приходи до момента (47 309 гр.), са записани като обща сума от 47 797 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 15 гръб].

– тридесет и трета седмица (18 – 24 септември) – 510 гр., но е допусната грешка в пресмятането. Сборът от дневните приходи дава сумата 479 гроша. Неточност в отчитането има и при сбора на седмичния доход с натрупаната сума от предходните седмици (47 797 гр.) Като резултат е записана сумата 48 387 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 15 гръб], вместо реалната 48 307 гроша.

– тридесет и четвърта седмица – в този случай е отчетен период от шест дни, тоест от 25 до 30 септември (календарната седмица е от 25 септември до 1 октомври), поради факта, че на шестия ден (30 септември) завършва месецът. Този период е отчетен по следния начин: 25 септември (понеделник) – 40 гр., а останалите пет дни от вторник до събота включително са дадени като обща сума – 120 гроша. Тези суми не са добавени към натрупания доход от предходните седмици [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 16].

– тридесет и пета седмица – поради съкращаването на предходния отчетен период този е увеличен с един ден, тоест от 1 до 8 октомври (календарната седмица е от 2 до 8 октомври). Отчетеният общ приход е 358 гроша. Тази сума заедно със дохода от предходния период (25 – 30 септември – 160 гр.) са прибавени към натрупаните до момента приходи (48 387 гр.). Записаният резултат е 48 905 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 16].

– тридесет и шеста седмица (9 – 15 октомври) – записани общо 193 гр., които са събрани с общия приход от предходните седмици (48 905 гр.). Записана е сумата 49 098 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 16].

– тридесет и седма седмица (16 – 22 октомври) – записани общо 176 гр., които са прибавени към общия доход от предходните седмици (49 098 гр.). Записаната сума е 49 274 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 16].

– тридесет и осма седмица (23 – 29 октомври) – поради изчерпването на страницата и този отчетен период е разделен на две части. Първата е от 23 (понеделник) до 27 октомври (петък), а записаният приход е 140 гр., които са прибавени към общия, натрупан от предходните седмици (49 274 гр.). Записаната нова сума е 49 414 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 16 гръб]. Доходът от последните два дни на седмицата е 65 гр., които отново са прибавени към натрупаните приходи (49 414 гр.). Като резултат е записана сумата 49 479 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 16 гръб].

– тридесет и девета седмица (30 октомври – 5 ноември) – 263 гроша [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 16 гръб], които не са събрани с натрупания до момента приход от 49 479 гроша.

Последният отчетен ден е следващият понеделник (6 ноември) – 60 гроша. Те, заедно със дохода от последната пълна седмица (30 октомври – 5 ноември от 263 гр.), са събрани с натрупания до момента приход (49 479 гр.). Окончателната сума е 49 802 гроша. В тефтера са записани и следващите календарни дни от 7 ноември (вторник) до 19 ноември (неделя), срещу тях няма отчетени суми [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 16 гръб].

Документът дава известна информация относно някои детайли, свързани с разделянето на Кирил Русович с гореспоменатия Гиргица (чието собствено име и фамилия откриваме на друга страница от тефтера – Гиргица Бонов) [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 5 гръб]: „1878 [година], февруари 6. Стоката, [която] по фактура излиза, получих от Гиргица днес доброволно”. Продължението на текста дава информация и за това, какво се случва впоследствие: „Решавам и правя съдружник Мустакос¹ в това в 3 дяла до Гергьовден” [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 4 гръб].

В документа е записана и следната информация: „Стоката, която получихме от съдр[ужието] [между] Гиргица и Кирил и ...² фактура излиза за гр. 20 000” [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 8 гръб]. Същата страница продължава така:

<i>Февруари 19. Никол[акис] ни поръча [и] написахме:</i>	
<i>40 оки захар по 12 [гроша], [общо] гр.</i>	<i>480</i>
<i>174 оки фасул ... 3[,]60 [гроша], [общо]</i>	<i>626 ½</i>
<i>79 ок[и], 1 чувал ориз [по] 6,32 [гр.]</i>	<i>537, 10</i>
<i>3 март. Давам му фактура и му</i>	
<i>предвиждам една торба за</i>	<i>гр. 353, 10</i>

¹ Това е прозвището на един от синовете на Кирил Русович – Константин Русович. Срещаме го и в изложението, даващо информация за семейството в две писма (оп. 1, а.е. 30, л. 30 и 32) от Кирил Русович до друг от неговите синове Панайот.

² Неразчетена дума.

12 март. 11 оки, 350 гр[ама] сапун по 8 [гр.]	95	
		2092, 00
16 март. Предавам фактура от Русчук предвидих	2420	
4 април. Получихме фактура, предвиди за нас		
1 буре вино и други.	1394	
12 април. Изпращам с нашата каруца 13 ½ вино		
и други [неща] и разходите ни [са]	875	
22 април от Арбанаси и		
25 април в Русчук за една онази фактура		
кбси. и други	4188	
18 март. Ат[анас] 8 оки тютюн забравен	260 / 9137	
		31229
11 май. Взех вино и от Търново		
риба и тютюн и други	740, 90	
		31969, 90
15 май. От Свищов х[аджи] Иларион		
предвиди в стока	гр. 1462	
и в пари му броих	250	1712
21 май. От Русчук напред (предварително)		
предавам фактур[а] за покупки	1212, 20	
15 юни. От Търново стока	690, 20	
18 ю[ни] за сапун	148	
		35732, 30
22 юн[и], за 10 кутии сардела	25	
		35757, 30

След разделянето с Гиргица Бонов остава стока, която е описана по следния начин [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 14]:

Стоката, която остана от Гиргица за сметка на Николаки:

5 чувала ориз, оки 213

3 каси чай, оки 60

1 каса салам, оки 40

200 дуз[ини] кибрит

Тефтерът дава информация и за някои от хората, с които работи Кирил Русович. Такива са неговият син Никола К. Русович [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 5 гръб, л. 6, л. 10 гръб, л. 11, л. 13 гръб, л. 14], Константин К. Русович, назован с прозвището Мустака (Μουστακος) [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 11 гръб, л. 12, л. 12 гръб, л. 13], някой си записан като Бану [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 17 гръб] и записаните заедно Ангелов и Анев (свищовлии) [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 10 гръб, л. 11]. Имената им са написани така, че обхващат две съседни страници от тефтера. Вляво от имената, тоест на лявата страница, е написано „да даде“ (Να δόσῃ), а вдясно от имената, тоест на дясната страница – „да получи“ (να λάβῃ). Тези страници са водени основно от Кирил Русович. Например, на една от тях е написано следното [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 5 гръб]:

Да даде 1878 [година] в Свищов Никола³

За негова сметка ще продаваме

³ Текстът продължава на първия ред на следващата страница. Продължението е „К. Русович 1878 [година] да получи (да вземе)“.

От януари 15 писмо му изпрати. Стока. И се отделят от Гиргица Бонов. Остана на 6 февруари отгоре за сметка на Николаки да продадем:

в 4 чувала ориз за оки 316 оки⁴ 68
килото 68.....⁵

гр. 2148

На съседната дясна страница е записано какво има да получава Никола [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 6]:

[Николаки] К. Русович 1878 [година] да получи (да вземе)⁶

Продадохме

Февруари 19. Получихме ориз от отсрещната [страница] за дюкяна.

Оки 79 и десет 10 кило то по 68 гр. 537, 10

[Оки] 79 1 чувал ориз по 4, 28 372⁷

909, 10

[Оки] 79, 1 чувал брашно за дюкяна 316

1 чувал взе и продаде на самият Костаки.

Кирил Русович е записвал и какво самият той е имал да дава и получава [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 5]:

[Това], което имам да вземам аз Кирил Д. Русович от дюкяна от стоката „ресто”

гр. 1085

20 февруари заех на дюкяна Балиа [пари],
които броих на Никола

1106, 20

гр. 2191, 20

45 оки брашно за хляб да ни правят купихме от мелницата

гр. 78, 90

гр. 2270, 10

22 февруари взех фактура

гр. 2270, 10

0000

22 февруари вземам от дюкяна пари за да предвидя стока от Търново според отбелязването (записката) на Мустакос

гр. 408, 30

Които ми брои

90, 10

гр. 500

3 март давам му фактура за нещата, които лавика⁸ предвидих. гр. 353, 10

Остават за ново предвиждане (поръчка)

146, 90

5 март Мустакос ми брои [пари] и с помощта на Бога

заминавам за Свищов и ще платя дълг и стока ще купя. Получавам

гр. 5030, 20

гр. 5177, 10

⁴ Дума, която е дебело зачеркната и не се чете.

⁵ Дума, която е дебело зачеркната и не се чете.

⁶ Текстът е продължение от първия ред на предишната страница.

⁷ При изчислението е допусната грешка.

⁸ Неоткрита в речниците дума. Вероятно е да произлиза от думата лани – миналата година.

16 март Пристигнах в Русчук. За нещата, които предвидих,
предадох фактура за гр. 2420

Остават да дам в дюкяна гр. 2257, 10

24 март Броиха ми [пари] и тръгвам за Арбанаси 3042

5799, 10

4 април Предавам фактура за 1 буре вино и други ланѝка⁹
предвидих в Раховица и изваждам от тук гр. 1514

4285, 10

8 април Броих на татко днес¹⁰ гр. 4112

Минава отпред в нова сметка се броят гр. 8397, 10
лист 5 (пет)

Друг партньор на Кирил Русович е записан в тефтера като хаджи Иларион. Вероятно става дума за още един от синовете на предприемача – Иларион Кирилов Русович. Информацията е следната [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 10]:

Хаджи Иларион в Свищов предвиди:

Май 15 в Свищов за	гр. 1462	
и в пари брой	250	гр. 1712
Май 21, в Русчук и му връчих фактурата.		1212, 20
Юни 29, предвидих в същата фактура.		2918
Юли 1, в същата фактура.		855, 5

През този период Кирил Русович поддържа контакти, вероятно и стопански, със своя брат Константин Русович, който се е установил в Букурещ. В тефтера откриваме следната информация [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 13 гръб]:

26 юни, броих и броиха на Никол[аки] и на госп[один] Костантин Д. Русович	2560
--	------

Към такова предположение ни води и друга записка в същия документ [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 9 гръб]:

Юли 2, когато броих на Николаки и дадох на г-н Кост[аки] Д. Русович	249
--	-----

В тефтера се отчитат и транспортни разходи, като сред тях са записани и други плащания [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 21 гръб]:

[Сумите], които броя за разходи и за кирии на стока. 1878 [година].	
19 февруари, за алкохол, [който] ми изпрати Николак[и]	
и захар, която поръча за мен, за всичко	гр[оша] 515
За връщане на варели, 1 от алкохол	20
1 мой варел, празен и ще ми изпратят алкохол	
[в] моя варел. Разходи за транспорт	10
1 кокошка в отговор (за отплата)	10
-	
	гр[оша] 555

⁹ Неоткрита в речниците дума. Вероятно от думата лани – 'миналата' година.

¹⁰ Този ред е написан с почерка на Константин Русович.

19 февру[ари], за 45 оки брашно,[което] купихме и дадохме да ни правят хляб на дядо Вилику по 1,30 ½ ока свинско [месо]	78, 30 6
16 март, за транспорт от Раховица [на] чеснов лук, кромид, в Студена, селото на Никола	5
16 март, платихме транспор[та] на стока от Русчук	222 ½
19 март, стока от Търново. Платихме транспорт	20
4 април, транспортни разходи плат[их(ме)] буре вино и изпр[атих(ме)] 1 варел алкохол за Арбанаси	300
За пране на ризи и други ...	18
2 април, дойде татко, донесе и една дамаджана мастика. Разходи за транспорт	30
	<hr/> 1235, 10
27 април, платихме за ечемик ¹¹ транспортни разходи, стари	619
	<hr/> 1854, 10

И при тези изчисления има допуснати грешки. При записаната с дата 19 февруари покупка на 45 оки брашно по 1,30 оката е записана сумата 78,30 вместо 58, 50. След сбора на част от разходите е записана сумата 1 235, 10 вместо 1 234, 80.

Телеферът дава информация и за това, какви такси са заплатени във връзка с дейността на дюкяна [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 18 гръб]:

1879 [година], януа[ри] 1, за разрешение да продаваме в Балиа 1 тескере за право [да продаваме] стоки в Балиа от 1 яну[ари] до Гергьовден за 3 рубли	гр[оша]	60
Яну[ари] 1, за право да продавам тютюн до края на декември 34 фран[ка] и 27 сентима носят	гр[оша]	171, 30
Яну[ари] 1 ... за пиетиета до 30 юни за 20 Фран[ка] и 25 сентима		101, 10
	гр[оша]	<hr/> 333
Николакис брои (плати) На 21 април минават в сметка[та]. Дължим ги и така да е.		

1879 [година], април 19, изпратихме с брат ми Атанас да ни извадят тескере за право на търговия до госп[один] Петраки Спиридонов Златов 3 рубли	гр[оша]	60
--	---------	----

Със същия смисъл е и следната информация [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 22]:
Април 25, в Русчук взех билет от съда, от господин
Симеон Златов. Нарича се русадие [и е] за фабриката

¹¹ В телефера е написано καρθαρι вместо κριθάρι – ечемик.

*Балиа. Броих в рубли, а банкнотата рубли [е] по 17,26 [гроша],
12 банкнот[и], всичко гр[оша] 200*

В тефтера се записват и други разходи, като за изхвърляне на боклук [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 22]:

*1878 [година] май 12, дадоха ни от полицията 3 коли
и изхвърлиха боклука, на капитана коня и други.*

<i>3 коли, платих такса за превоз</i>	<i>гр[оша]</i>	<i>45</i>
<i>Почерпка на каруцарите</i>		<i>6</i>
<i>3 солдати, които копаеха и пълнеха (товареха) колите</i>		<i>45</i>
<i>Почерпка на солдатите</i>		<i>6</i>
<i>2 за копане</i>		<i>30</i>
	<i>гр[оша]</i>	<i>132</i>

Остана ¼ от боклука и ще потърся 1 кола от полицията.

В тефтера намираме и списък със стоки, изпратени в Разград [ДА – Велико Търново, Ф.963К, оп. 1, а.е. 56, л. 7 гръб] и Джумая:

*1878 [година] февруари 11
Колко стока изпратихме за Разград и Джума[я]¹²*

*1 кутия лимони¹³ съдържа
10 оки нето 60 оката гр. 600*

Сандъци:

<i>1, 80 фунта спирмацета по 10 [гроша]</i>	<i>800</i>
<i>8 кутии цигари по 14 [гроша] 112 [гроша]</i>	
<i>9 кут[ии] дълги кбл. [по] 14 [гроша] 126 [гроша]</i>	
<i>Санд[ък]: 21 кути[и]¹⁴ цигар[и] [по] 6 [гроша] 126 [гроша], [общо]</i>	<i>364</i>
<i>66 кут[ии] каф[яв] кибрит [по] 6,30 [гроша]</i>	<i>495, 20</i>
	<i>гр. 2259, 20</i>

На същата страница има и списък със стоки, изпратени в Свищов [ДА – Велико Търново, Ф. 963 К, оп. 1, а.е. 56, л. 7 гръб]:

Относно стоките, за които Николакис изпрати [поръчка] от Свищов, от тях изпратихме.

*Кутии 3 [с] джигер (черен дроб).
Кутия 1 [с] 47 ½ оки салам с кутията.*

.....¹⁵

Смет[ката] ми със стока изпратихме Кирил.

*Сандъци 2 [с] кибрит.
В санд[ък] [по] 300 дузини в два сандъка.
Дузин[и] общо 600 [по] 2,10*

гр. 1350

¹² Вероятно става дума за Търговище.

¹³ Неразчетена дума.

¹⁴ Неразчетена дума.

¹⁵ Неразчетен текст.

Тефтерът дава информация и за артикулите, които са обект на търговията на Кирил Русович и членовете на неговото семейство: фасул, ориз, брашно, риба, салам, джигер (черен дроб), лимони, рожков, лук, масло, чай, захар, тютюн, цигари, катран, спирт, газ, вино, водка, клинци за подковаване и др.

В по-голямата част от тефтера езикът, който се използва, е смесица от господствалата векове наред книжовна традиция, наречена по-късно катаревуса, и естествено развилия се език, който е познат под наименованието димотики. Използват се много лигатури, съкращения и турцизми, особено от Кирил Русович. Често словоредът и изказът му са трудни за разбиране. Допускани са много правописни грешки. Тази картина се допълва и от факта, че понякога думите са изписани слято. В много от случаите на мястото на буквите -η, -ι и -ε Кирил Русович е изписвал знак, наподобяващ черта. Всичко това сериозно затруднява разчитането, превода и адекватното предаване на информацията на български език. Настоящото съобщение има за цел да даде първоначална, обща информация за този интересен документ, а в бъдеща публикация ще бъде предоставен неговият пълен текст със съответния научен коментар.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

ДА – Велико Търново – Държавен архив – Велико Търново [Darzhaven arhiv – Veliko Tarnovo].